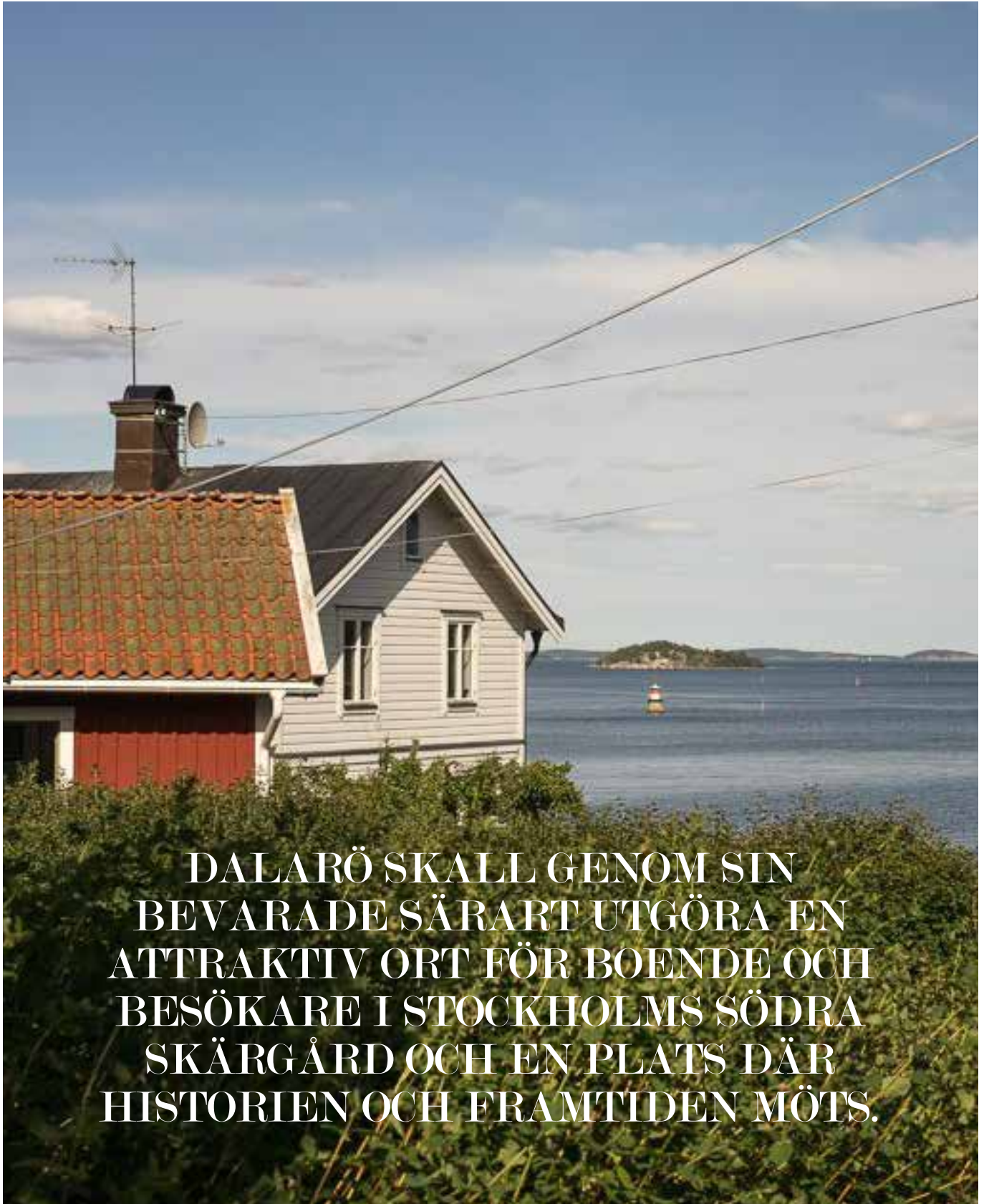

Vision Dalarö

DALARÖ SKALL GENOM SIN
BEVARADE SÄRART UTGÖRA EN
ATTRAKTIV ORT FÖR BOENDE OCH
BESÖKARE I STOCKHOLMS SÖDRA
SKÄRGÅRD OCH EN PLATS DÄR
HISTORIEN OCH FRAMTIDEN MÖTS.

Innehållsförteckning

INLEDNING	3	TEATER.....	8
INTRESSEGRUPPERS PRIMÄRA BEHOV	2	KONSERTER.....	8
VISIONEN.....	4	MARKNADER EFTER ODINSVÄGEN	9
VERKSAMHETSIDÉ	4	KULTURMILJÖER	9
VÄRDEGRUND	4	TRAFIK.....	9
INTRESSEENTER	4	NÄRINGSLIV, TJÄNSTER OCH SERVICE.....	9
IDÉER	5	ARBETSPLATSER, LOKALFÖRSÖRJNING FÖR SAMLINGSLOKALER, RESTAURANG OCH HANDEL.....	9
GODA EXEMPEL.....	5	KULTURHUS MED FÖRETAGAR- OCH FÖRENINGSCENTRUM	10
BEFOLKNING OCH BEBYGGELSE, DALARÖ/ORNÖ	6	SKÄRGÅRDENS HÄLSO- OCH SJUKVÅRD	10
BEBYGGELSEUTVECKLING	6	BESÖKSNÄRING	10
DALARÖ.....	6	INFRASTRUKTUR OCH KOMMUNIKATION	11
FÄRJLÄGET	6	HAMNAR	11
ORNÖ	7	LITTERATURFÖRTECKNING	11
KOMMENTARER	7	ARBETSGÅNGEN	12
KULTUR- OCH FÖRENINGSLIV	8	VAD HÄNDER NU?.....	12
KULTURHUS/BYGDEGÅRD	8	VISIONENS ROLL.....	12
DALARÖ MUSEUM.....	8		

Inledning

Dalarö är sedan 400 år en viktig centralort i södra skärgården. Genom sitt geografiskt strategiska läge vid den urgamla segelleden mot Stockholm har Dalarö haft en viktig roll för hela riket. Härifrån anmodade Gustav Vasa på 1500-talet fiskare att mot viss ersättning ledsaga Hans Majestäts skepp. Denna syssla utvidgades på 1600-talet att även omfatta handelsfartyg.

Redan 1393 omnämns Dalarö i samband med en märklig sjöstrid mellan tyskarna, som då höll Stockholm, och Kalmarunionsdrottningen Margaretas fotfolk. Tyskarnas fartyg frös fast i isen vid Dalarö. När svenskarna anföll fartygen brast isen och tyskarna kunde vid islösningen fortsätta mot Stockholm.

Först i och med nedläggningen av lotsstationen 1986 upphörde Dalarös administrativa betydelse.

Istället har sedan mitten på 1800-talet ortens betydelse ökat först som societetsort och sedan som välkänd semesterort och kulturellt centrum, där många kulturpersonligheter har setts flanera på Odinsvägen och ner mot hamnen. Dalarö omtalas i verk av August Strindberg och avbildas av Ernst Josefsson, Anders Zorn m.fl.

ORTENS DRAGNINGSKRAFT

Idag har Dalarö en fast boende befolkning på 2.000 invånare, men ca 15.000 sommarboende, vilket är ett talande bevis på

ortens dragningskraft. Dalarös betydelse som centralort och replikpunkt i Stockholms södra skärgård har fortsatt och Haninge kommun använder ofta Dalarö för att understryka kommunens skärgårdsprofil.

Men – ingen ort blir bättre än sina offentliga mötesplatser – torg, restauranger och kulturarenor. Det gäller att definiera och vårda det som är kännetecknande för Dalarös själ. Visionsarbetet måste ha en helhetssyn och inte förirra sig i detaljer.

DET FRAMTIDA DALARÖ

Boende, kultur- och näringsliv, infrastruktur och kommunikationer är rubriker för denna uppgraderade version av Dalarö Vision. Det finns all anledning att föra en diskussion om hur vi vill att Dalarö skall se ut och fungera i framtiden, så att inte kulturella och miljömässiga värden går förlorade. Det är också av betydelse att civilsamhället Dalarö gör klart för Haninge kommun hur Dalaröborna vill se utvecklingen av det framtida Dalarö.

Intressegruppers primära behov

	Äretunboende Dalarö	Fritidsboende Dalarö	Hantverkare	Butiksägare	Restaurangägare	Distansarbetare	Båtturism	Övrig Turism	Skola, förskola, äldreomsorg	Kultur & fritidsförvaltning	Äretunboende Ornö	Fritidsboende Ornö	Föreningar	Hälsa- sjukvård	Staten	Länsstyrelsen	Fritidsliv, idrott och hälsa
Närhet till skolor	●								●	●							●
Fungerande daglig handel	●	●	●							●	●						
Närhet till samhällsservice (sjukvård, tandläkare mm)	●	●							●	●	●						
Närhet till friskvårdsaktiviteter	●					●			●	●							●
Närhet till kyrka, präst o dyl.	●								●	●	●						
Goda kommunikationer till Stockholm	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Goda kommunikationer till Dalarö	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Bra datakommunikation (datakommunikation)	●		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Bevara Dalarös kulturella särart	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
God båthamn	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●

Visionen

Dalarö skall genom sin bevarade särart utgöra en attraktiv ort för boende och besökare i stockholms södra skärgård och en plats där historien och framtiden möts.

Verksamhetsidé

Ge människorna i Stordalarö förutsättningar att aktivt delta i samhällsbyggandet genom verksamhetsformer som föreningsliv, gruppsammanslutningar och enskilda insatser som ger kraft åt både det förändringsarbete som gör södra skärgården till utgångspunkt för dess framtida utveckling och åt arbetet att bevara den samhällsstruktur som redan finns.

Värdegrund

Varje människa uppfattas som lärande och skapande med ansvar att påverka sin livsmiljö. Det lokala och globala samhället präglas av tillit och mångfald, då varje människas kapacitet tas tillvara.

Intressenter

I diskussionerna rörande Dalarö's framtid torde man kunna urskilja olika intressenter, dvs människor och organisationer som på något sätt nyttjar Dalarö - antingen genom boende, etablering på orten, anknytning genom tradition, kultur, genom sin verksamhet eller marknadsföring.

BOENDE DALARÖ

Åretruntboende
Fritidsboende

LOKALA FÖRETAGARE

Hantverkare
Butiksägare
Restaurangägare
Distansarbetare

BESÖKARE

Båtfolk
Övriga besökare som kultur-, natur och friluft

FRILUFTSLIV, IDROTT OCH

HÄLSA

Scouter
Sportklubbar

KOMMUNAL VERKSAMHET

Skolan
Fritidsförvaltningen,
äldreomsorg

BOENDE PÅ ORNÖ

Åretruntboende
Fritidsboende

FÖRENINGAR

STOCKHOLMS LÄN

STATEN

LANDSTINGET

Hälso- och sjukvård
Kommunikationer

På sidan 2 redovisas en tabell där författarnas uppfattning om varje intressegrupps primära behov har redovisats. Denna förteckning är inte förankrad genom någon form av undersökning, utan är författarnas egen uppfattning och skall ses som ett diskussionsunderlag.

Idéer

Nedan presenteras idéer om förändringar eller inriktningar utgående från följande perspektiv:

Boende

Näringsliv, tjänster och service

Kultur- och föreningsliv

Infrastruktur och kommunikation

Dalarö's "uppgift" som replipunkt för Ornö, Utö, med flera öar och vad detta innebär, måste diskuteras. Projekt gemensamt med dessa öar kan eventuellt erhålla EU-bidrag.

Goda exempel

Det finns några goda exempel på liknande situationer som Dalarö's, där ortsbefolkningen engagerat sig. På Tjörn har man gjort en lyckad satsning på Akvarellmuseet som givit positiva effekter på orten i övrigt. På Aspöja i S:t Anna's skärgård

har byalaget framgångsrikt engagerat sig i planfrågor på ett konstruktivt sätt. På Möja har skapandet av Roland Svensson-museet skett med samma medborgarengagemang.

Finns det fler goda exempel som kan ge oss inspiration?

Befolkning och bebyggelse, Dalarö/Ornö

För hela Haninge kommun finns en översiktsplan (ÖP) som även behandlar Dalarö

Dalarös befolkningsutveckling 2005-2015

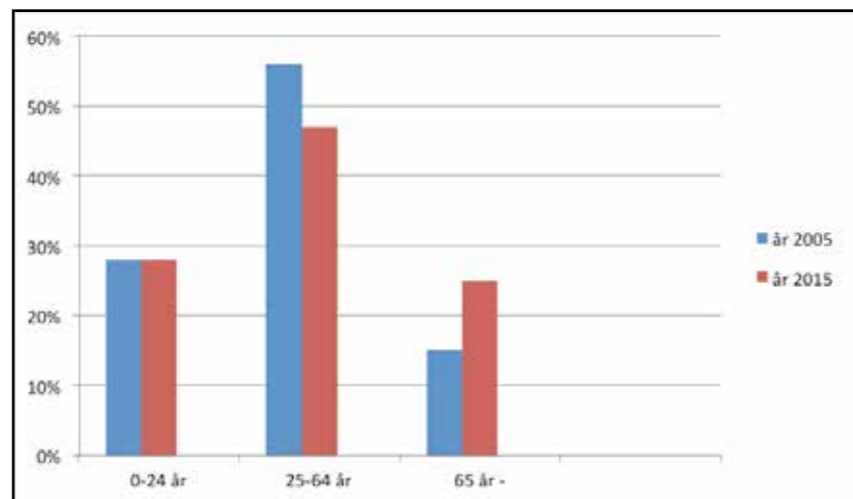
Dalarö hade år 2005 en befolkning på 1806 personer. Av dessa var 28% under 25 år, 56% var mellan 25 och 64 år och 15% var 65 år och över.

Tio år senare har befolkningsstrukturen ändrats. Befolkningen år 2015 har växt med 69 personer till 1875. Andelen 65 år och äldre har ökat med 205 personer och utgör nu 25%. Det ska jämföras med riksgenomsnittet på 18% för andel av befolkningen som är 65 år och äldre. Dalarö har alltså en äldre befolkning än Sverige i övrigt.

Antal unga, dvs personer mellan 0 - 24 år var 505 år 2005 och 518 år 2015. Andelen unga utgjorde år 2005 28% och år 2015 också 28%.

Antal personer i yrkesverksam ålder sjönk från 1033 år 2005 till 882 år 2015, dvs med 151 personer. Andelen sjönk från 56% till 47%.

Dalarös befolkningsutveckling är något bekymmersam. Det

är av stor vikt för Dalarös utveckling att kunna attrahera och behålla personer i yrkesverksam ålder. För detta krävs arbetstillfällen, bra bostäder och bra kommunikationer.

Bebyggelseutveckling

Hela Stockholmsregionen växer och så även Haninge som förväntas öka sin befolkning till drygt 105.000 invånare fram till år 2030. För att kunna erbjuda attraktiva hem åt dessa nya Haningebor behöver vi fram till dess skapa cirka 9 000 nya bostäder i en utbyggnadstakt om 600 stycken bostäder per år. Det är ett högt antal som utmanar oss att hitta förtättningsmöjligheter och nya områden att bebygga.

Dalarö

Planering och andra insatser bör inriktas på att Dalarö skall växa, genom att fler erbjuds möjlighet att såväl bo kvar som att flytta till Dalarö. Här behövs satsningar på bostäder, skola och omsorg för livets alla skeden. Men Dalarös tillväxt bör ske långsamt för att inte Dalarös kultur- och naturvärden ska gå förlorade.

Lägenheter i mer centralt läge efterfrågas för äldre som vill bo kvar. För övriga hushåll kan mer perifert lokaliserade lägenheter tänkas. Ny bebyggelse kan framförallt tillkomma i områdena Schweizerdalen, Kolbotten, Tegelbruket och Kattvik. Viktigt är dock att de genuina kulturmiljöerna bevaras vid tillkomst av nya bostäder. Bra vatten och avloppslösningar är av central betydelse för ett växande Dalarö. För att förstärka

vattenförsörjningen anlades 2011 en vattenledning i Saltsjön. Befintligt avloppsreningsverk planeras att uppgraderas. Dessa åtgärder säkerställer vatten och avloppsförsörjningen för cirka 4.000 personer.

Kommunikationerna till Dalarö såväl fysiskt till lands och sjöss samt via bredbandsuppkoppling måste stärkas för att fler skall kunna bo och verka i Dalarö och dess skärgård. Dalarös funktion som replipunkt och den där till knutna frågan om färjeläget placering är en fråga som måste utredas vidare då den är av mycket stor vikt för Dalarös och öarnas utveckling.

Färjeläget

Trafikverket utreder för närvarande (sept 2016) om förbindelsen till Ornö skall övergå från enskild till allmän. Om detta visar sig bli fallet kommer med stor sannolikhet investeringar i infrastrukturen på land och på Ornö bli aktuella. Omfattningen av dessa åtgärder kommer att studeras med början i en Åtgärdsvalsstudie, ÅVS. I en sådan studie kommer kommunen medverka och där lyfta frågan om hur trafikförsörjningen till Ornö och även Utö på lång sikt kan tryggas. Därför finns heller inga ev. nya färjelägen utpekade i detta ÖP-förslag.

Ornö

Ornö är kommunens och södra skärgårdens största ö. Den är 14 km lång och cirka 4 km bred och nås med bilfärja som går i trafik mellan Dalarö och Hässelmara. I norr är ön relativt otillgänglig och påminner om vildmark. Särskilt höga naturvärden finns runt Maren vid Sundby, Kymmendö och Lustehagen vid Åvassa. Värdefulla kulturmarker finns bland annat i områdena runt Västergården och Svinåker. Långsiktigt är Ornö också ett av de viktigaste områdena för rovfågelnas fortlevnad i Stockholms skärgård. Det är viktigt att Ornö:s ostörda karaktär kvarstår och att spridd bebyggelse undviks.

Vi vill underlätta för helårsboende och att öka antalet fastboende på ön. Ornö har goda förutsättningar för detta och ett ökat antal fastboende ger ett bredare och stabilare underlag för en utveckling av handel och service på ön.

Ny bebyggelse bör i första hand lokaliseras till områden med befintlig bebyggelse och infrastruktur. Lämpliga områden för förtätning är runt Kyrkviken, i Vargvik, i området mellan Hässelmaras Skinnardal och vid Lättinge. Även andra bebyggelsegrupper kan kompletteras om motiv finns, exempelvis på Kymmendö. Motiv kan vara behov av bostad i anslutning till verksamheter. Motiv prövas utifrån allmänna intressen.

Ny bebyggelse i ovan nämnda områden bör utformas så att de kan nyttjas som helårsbostäder.

På längre sikt skulle nya vägförbindelser till norra Ornö och till sydvästra Ornö möjliggöra utvecklingen av helårsbostäder i även dessa områden. Vid all ny exploatering på Ornö behöver vatten och avlopp lösas enskilt eller samfällt med vattensnåla tekniker som möjliggör kretslopps lösningar.

De större markägarna på Ornö har gemensamt formulerat ett utvecklingsförslag som innebär ökat bostadsbyggande för en ökande befolkning. Deras förslag omfattar nya bostäder i anslutning till befintliga samt en ny vägförbindelse till den norra delen av ön. Se områdena i plankartan i ÖP.

Kommentarer

ÖPn tar en tydlig ställning för befolkningsökning och tar ett ansvar för Storstockholms ökade behov av bostäder och därmed allt som har att göra med en ny stor befolkning. Den stora inriktningen på befolkningsökning ger också till följd ett stort intresse för kvalitetsfrågorna när det gäller den bebyggda miljön. Arkitekturprogram, mötesplatser, trygghet, upplevelser mm får stort utrymme.

Även för skärgården tar ÖP:s ställning för en befolkningsökning. För Dalarö uppges ökningen till 4000 invånare d v s en fördubbling av nuvarande befolkning. För detta krävs satsningar på VA, skola, vård, omsorg, kommunikationer, bredband mm. ÖP bedömer denna ökning som realistisk. Viktigt är dock att de genuina kulturmiljöerna bevaras.

Vår uppfattning är att denna ökning kan fungera för Dalarö. Det kräver dock en analys av vilken typ av bostäder som behövs för att få en önskad befolkningssammansättning. Vi tror att på den mark som nu återstår i kommunens ägo är det en nödvändighet att bygga hyresrätter så att folk med normala inkomster kan komma i fråga att bosätta sig på Dalarö. Ett område av intresse är Askfatshamnen där det finns ytor att

till exempel bygga terrasslägenheter utmed bergsformationen ovanför parkeringsplatserna. Stora delar av den nybyggnation som har gjorts och som planeras göras riskerar att bli sommarbostäder och bara utnyttjas en begränsad del av året. De bidrar alltså inte till bättre skatteunderlag, ger inte fler arbetsplatser eller bättre underlag för service. Utbyggnaden bör inte göras under för kort tid då Dalarövägen och hamnen redan är hårt belastade av tung trafik. Dalarö by är till största delen färdigbyggd och merparten av den nya bebyggelsen bör därför ske i Schweizerdalen/Kolbotten/Tegelbruket och vid Sandemar. Varför inte i de nedlagda grustagen? Eftersom kommunen inte äger marken så finns problem att styra bostadsbyggandet.

Kultur- och föreningsliv

Dalarö som kulturellt centrum i skärgården har sitt ursprung i 1800-talet. I Märten Sterners promenadguide skriver författaren:

”Redan 1839 får Dalarö reguljär ångbåtstrafik till Stockholm och från 1865 dagliga turer. Stockholmarna upptäcker ett nytt sätt att komma bort från den osunda huvudstaden. Sverige får efter skråtidens avskaffande 1846 och frihandels införande en ny yrkesgrupp – ”Grosshandlarn”, som har tid och pengar att satsa på sin fritid. En ny era i Sverige börjar samtidigt som den nationalromantiska tiden infinner sig. Det blir populärt att ha ”sommarnöje”. Många nya hus byggs i skärgården i den rådande nya Schweizerstilen. Läkarvetenskapen förnekar inte längre det stärkande i att ta sig ett bad i havet. Författare och konstnärer går i bräsch för den nya levnadstilen. Dessa är bl.a.; Karl Asplund, Hjalmar Bergman, August Blanche, Eva Bonnier, Conny Burman, Doktor Charles Emil Hagdahl, Verner von Heidenstam, Ernst Josephson, Oscar Levantin, Ulf Peder Ohrog, Gits Olsson, Hanna och George Pauli, Frans Schartau, August Strindberg, Beppe Wolgers, Anders Zorn, m.fl.

Dalarös vägnamn härstammar från 1859 då badhusläkaren Gustaf Tholander döpte alla befintliga vägar efter den då rådande förkärleken för gammal svensk historia om asa-gudarna. Några vägar som Tegnér-, Wallin-, Linné- och Geijersvägarna döptes som en påminnelse om samma nationalromantiska anda under 1800-talets andra hälft.”

Detta beskriver på ett utmärkt sätt bakgrunden till Dalarös byggnadskulturella stil och som många anser vara värt att bevara.

Hur kan vi förvalta detta grundförutsättningarna, ex.vis ett rikt kulturliv saknas?

Hur återerövas Dalarös ställning som kulturellt centrum i skärgården?

Hur ser den kulturella verksamheten ut idag? Vad kan förstärkas och vad behöver kompletteras?

Detta är några av de frågor man kan ställa och som kan utgöra underlag för en fortsatt diskussion. Nedan redovisas några förslag som kan utgöra utgångspunkt vid en diskussion om Dalarös framtida kulturella ställning.

Kulturhus/bygdegård

Tullhuset är idag etablerat som en bygdegård och kulturhus. Föreningslivet samverkar genom Dalarö Kultur- och Föreningscentrum DKFC.

Eftersom Dalarö sommartid besöks av många människor, torde ett stort kundunderlag finnas för ett galleri – gärna i anslutning till annan kulturell verksamhet. Intresset från konstnärer kan stimuleras om galleriet drivs utan större vinstintresse.

Vi ska göra Dalarö mer attraktivt för utövande konstnärer.

Vi ska verka för ett utökat kulturellt utbud genom exvis föredrag, teater etc.

Kulturhuset/bygdegården ska vara tillgänglig för Dalaröbornas privata högtider exvis födelsedagar, dop etc.

Dalarö Museum

Tullhusets museum är en portal för massorna som är ”nyfikna på Dalarö” med också en populistisk inriktning. En marknadsföringsplats med nyckelorden publikfriande, byggnadshistoria, blomstringsperioden, turism genom tiderna, allmog – herrskap. Framhäv det som attraherar besökarna, det som ger Dalarö särprägel.

Teater

Inspirera exempelvis Stadsteatern, Dramaten, Revyer mm att ge gästföreställningar under hela året. Detta skulle ge en god tillströmning av gäster även under turismens lågsäsong.

Konserter

Öka musikutbudet. Öka intresset för Dalarö som inspirerande för konsertmiljö. Tänkbara lokaler: Tullhuset, Kyrkan, Dalarö Skans, Gammelgården, Skolan, Smådalarö Gård.

Marknader efter Odinsvägen

Julmarknaden utsträcker sig idag efter Odinsvägen från torget till hamnen. Detta ger många goda effekter på handel, miljö och annan näring. Marknadsaktiviteterna sprids ut och besökare får en annan bild av Dalarö. Även andra marknader som inriktas på kvalitet och kultur bör kunna genomföras på liknande sätt.

Kulturmiljöer

Så sent som under modern tid då parlamentarism var införd förändrades Dalarös kulturarv och miljö på drastiskt sätt när kulturella landmärken såsom Dalarö Hotell, Varm & kallbadhusen revs. Idag ter sig motiven ytterst dunkla. Dalarö måste värnas mot framtida liknande angrepp.

Näringsliv, tjänster och Service

Dalarö har från ortens grundande 1636 varit ett tjänste- och servicesamhälle med tull, lots, flottan och hotell- och restaurangnäring. Flottan finns idag i Karlskrona, handelsfartygen tar idag andra vägar in till Stockholm. Tullen försvann 1928 och Lotsverket 1986.

Men – Dalarös själ är fortsatt båtliv, service och tjänster i en väl bevarad och unik kulturmiljö, en ort väl anpassad för det framväxande tjänstesamhället. Ett av Dalarös större företag är Ö-transporter, som sköter material och soptransporter i stor skala. Sjöräddningen har en stor verksamhet på Dalarö. Dalarö Båtklubb har drygt 500 båtplatser för privatbåtar och bedriver gästhamnsverksamhet. Ornöfärjan och Waxholmsbolaget trafikerar de bebodda öarna utanför Dalarö året om.

Dalarös roll som viktig replikpunkt och porten till södra skärgården manifesteras av ett stort sommarboende och att årligen 100.000-tals personer besöker och passerar Dalarö. Dalarös näringsliv har samma uppgift då som nu, nämligen att tillhandahålla ändamålsenlig service och tjänster till dessa män-

Trafik

Idag upplevs de centrala delarna av Dalarö som ytterst kaotiska under högsäsong och helger p.g.a. en omfattande biltrafik, både som genomfart och anhalt. Vi måste verka för en långsiktig lösning av detta ”problem”.

Arbetsplatser, lokalförsörjning för samlingslokaler, restaurang och handel

För att ett samhälle ska kunna leva och utvecklas krävs även möjlighet för invånarna att arbeta på orten. Idag arbetspendlar många till Stockholm, varför samhällsfunktioner såsom handel och restauranger får svårt att överleva året runt.

Kommunen måste på samma sätt som man gör i exempelvis nya Vegastaden verka för ett fungerande samhälle genom att även stimulera företagsetableringar. Detta kan bland annat göras genom upplåtande av mark för företagsetableringar. I dagens digitaliserade samhälle finns goda förutsättningar för etablering av exempelvis tjänsteföretag.

Stormarknader i Handen drar till sig kundunderlaget från orterna runt om, vilket inverkar menligt på möjligheterna

niskor. Ett samhälle där historien och framtiden möts.

Dalarö ger idag service av olika slag till många intressentgrupper. För att en kvalitativ service inom alla områden – markentreprenad, bygge, vvs, el och trädgård, handel med livsmedel, presenter, hantverk m.m., besöksnäring med hotell, restaurang, evenemang, kulturaktiviteter m.m., transporter, bank, mäklari, konsultverksamhet och hälsa – ska upprätthållas krävs ett något större befolknings-/kundunderlag. Under 2015 installerades bredband på Dalarö, vilket gör det möjligt för IT-företag att etablera sig på Dalarö. Kommunen måste i alla möjliga sammanhang marknadsföra, framhäva och stödja Dalarös roll som centralort i skärgården och göra Dalarö tillgängligt för olika intressenter och locka nya fast boende.

att upprätthålla en väl fungerande marknadsplats på Dalarö särskilt under lågsäsong. Det är därför väsentligt att genom obyråkratisk tillståndsgivning och lokalförsörjning med rimlig prissättning göra det möjligt att bedriva attraktiv handel, hålla restauranger och andra samlingslokaler öppna under hela året för att samhället skall leva. Dalarö bör genom ett aktivt agerande från samhällets sida ges möjlighet att erbjuda god och konkurrenskraftig service.

Kulturhus med företag- och föreningscentrum

Den i kommunfullmäktige antagna planen för Dalarö efter Dalarödialogen anger bl.a. att kommunen ska skapa förutsättningar för att hålla Tullhuset öppet för förenings- och näringslivet, boende och besökare.

Tullhuset hålls idag öppet året runt med turistbyrå, restaurang och museum och ett centrum med samlingslokaler för att ta emot kunder, arrangera konferenser, ordna utbildningar, hålla årsmöten och arrangera sociala sammankomster i anslutning till barndop, födelsedagar, begravningar, skolavslutningar, marknader m.m. Betydelsen som kulturhus har vunnit starkt fäste och tar sig uttryck i bl.a. kulturförklar med gästföreläsare, författar- och konstnärscirklar, musikaftnar, årliga evenemang som utdelning av artistpriser, firande av nationaldagen, julgransplundring, m.m.

Kommunen har demokratisk skyldighet att se till att denna verksamhet ges möjlighet att fortleva och utvecklas.

Skärgårdens hälso- och sjukvård

På Dalarö finns idag en vårdcentral med minimibemannning, Mödrhälsovård och barnvårdcentral togs för några år sedan bort. Det finns inte heller någon tandvård, någon skolhälsovård eller någon geriatrisk expertis. Med tanke på viljan att förstärka Dalarös roll som centralort i skärgården bör också vårdcentralen stärkas för att bättre svara mot de behov av hälso- och sjukvård som finns i skärgården. Framför allt är det viktigt att få tillbaka mödra- och barnhälsovården. Dalarös vårdcentral har fått ett mycket bra betyg i den nationella patientenkäten och dess betydelse måste ses i ett helhetsperspektiv – Dalarös framtida tillväxt, kommunikationer med öarna utanför, den säsongsbetonade befolkningstorleken, antal dagsbesökare m.m.

Besöksnäring

Den snabbt växande besöksnäringen är av avgörande betydelse för Dalarö i rollen som centralort i skärgården. I sin marknadsföring av kommunen använder Haninge kommun ofta Dalarö för att stärka kommunens skärgårdsprofil. All företagsamhet i Dalarö och på öarna runt om Dalarö är beroende av sina sommarboende och en väl fungerande besöksnäring för att kunna upprätthålla en kvalitativ service till fast boende också under lågsäsong. En avgörande faktor för turism är tillgänglighet. Vi hänvisar till vad som står om kommunikationernas betydelse i denna skrivning.

Målet är att både boende och besökare ska känna sig välkomna på Dalarö och ha tillgång till ett bra utbud av service och kultur. Välkommandet måste ständigt förbättras. Skyltar som visar var utbud och service finns måste sättas upp och underhållas. Företagarföreningen har här tagit initiativ för att få kommunen att engagera sig i detta. Kommunen måste snarast genomföra redan fattade beslut i kommunfullmäktige om att öka antalet parkeringsplatser samt verka för att beslut fattas om att öka antalet gästhamnsplatser.

Dalarö har ett förhållandevis litet antal övernattningsmöjligheter på hotell och vandrarhem. Kommunen måste verka för att detaljplaneändringar för nybyggnad inte medför att antalet övernattningsmöjligheter minskar ytterligare.

I Askfatshamnen har Båtklubben i samarbete med Dalarö Turistbyrå m.fl. företag förbättrat service och utbud med resultat att Askfatshamnen är i det närmaste maximalt utnyttjad av båtturister, seglare samt för kite och kajak under perioden midsommar till mitten av augusti. Även Dalarös framsida måste göras mer tillgänglig för båtturism och att det då också där finns bättre möjligheter att lägga till med båt, tvätta, duscha och bada bastu.

Dalarös geografiska läge är idealiskt för att båtlivet har ska kunna proviantera och att besökarna samtidigt kan passa på att njuta av ortens väl bevarade och idylliska miljö. Dagens bristande tillgänglighet gör att många turistkronor går förlorade varje dag.

Infrastruktur och kommunikation

När Dalarö grundades under stormaktstiden på 1600-talet som Stockholms södra tull och lotsplats bebyggdes ursprungligen öns sydöstsida och Jutholmen. Mot slutet av 1600-talet bodde här ca 200 personer. Under 1700-talet växte byn norrut på östra Dalarö upp till Lyngsåsa. Under 1800-talet och framåt började Dalarös västsida och Schweizerdalen bebyggas. Vid 1900-talets början fanns ca 800 fast boende och 2.000 sommarboende. Under 1900-talet bebyggdes Smådalarö, Västra Vadviken Kattvik och Malmen. Idag är ön Dalarö i stort sett färdigbebyggt med 2.000 fastboende och 15.000 sommarboende. På landsidan kan dock bebyggelsen fortsätta att förtäta och växa sedan tillgången på vatten säkrats. Målet är att StorDalarö 2025 ska ha en fast boende befolkning på ca 4.000 invånare, vilket är en tillräckligt stor befolkning för att göra en kvalitativ året-runt service möjlig.

Bra kommunikationer och tillgänglighet är avgörande för en Orts utveckling.

Fram till början av 1900-talet gick i stort sett all trafik till Stockholm via vattnet. Dalarö var porten till södra skärgården där många fartyg till och från Stockholm söderut passerade. Historiskt har sjövägen varit sättet att ta sig till/från Dalarö. Under 1800-talet knöt ångbåtstrafiken samman Dalarö med Stockholm och förvandlade orten till en bad- och societetsort under sommaren.

Med teknikutvecklingen följde järnväg, buss och biltrafik som förvandlade samhället under 1900-talet. Från 1930 tog landsvägstrafik över som den viktigaste kommunikationsformen. Men med detta har även såväl kulturella som upplevelsevärden gått förlorade. Idag är kombinationen buss/pendeltåg samt en direktlinje morgon och kväll med buss landvägen samt privat biltrafik det som förbinder Dalarö med Stockholm och omvärlden. Dalarövägen bör breddas och belysas för att öka trafiksäkerheten. Möjligheterna till cykeltrafik och trafiksäkra p-fickor utefter vägen bör skapas.

Mellan Ornö och Dalarö finns idag bilfärja och med öarna utanför Dalarö finns regelbunden båtförbindelse året om. Men sjökommunikationerna är dock otillräckliga för att upprätthålla en levande skärgård under lågsäsong och för att erbjuda attraktiva turistförbindelser under sommaren.

En daglig båtförbindelse med Stockholm är ett oavvisligt krav för ortens utveckling. Likaså måste den nord/sydliga båtlinjen permanentas och utvidgas att även omfatta trafik året runt för att möjliggöra boende och yrkesverksamhet i skärgården.

Hamnar

Dalarös hamnar är således av största betydelse för näringslivet – för både yrkes- och privattrafiken och för besöksnäringen. Men samtliga hamnar – Fiskarhamnen, Hotellbryggan och Askfatshamnen – är både omoderna och dåligt underhållna. Detta hämmar många för Dalarö viktiga näringar. Öbornas behov av tillläggningsplats, kombinerat med behoven av sophantering, parkering, skyddad hamn och god säkerhet, är för dåligt tillgodosedda. Och antalet gästhamnsplatser, som under sommartid finns färre än 100 gästhamnsplatser på hela Dalarö inkl. gästhamnen vid Smådalarö gård, vilket är långt under behovet och innebär att Dalarös handel går miste om flera miljoner kronor varje år. En inte alltför omfattande modernisering och utbyggnad av Dalarös hamnar skulle snabbt tjäna in och göra det möjligt för Dalarö att som i historisk tid ta emot stora fartyg,

idag utflykts- och restaurangfartyg, som Saltsjön, Briggen och Vega. Med sådana fartyg skulle hamnen återfå ett klassiskt utseende under högsäsongen och samtidigt skulle detta ge orten nya affärsmöjligheter.

En ombyggnad av Fiskarhamnen skulle med fördel göras så att även byggnaderna på land bättre speglar ortens särart. Att återskapa lite av den gamla 1800-tals miljön i och kring Fiskarhamnen och återuppföra det gamla varmbadhuset att användas för båtturism, dagsturister, hyresgäster, sommarboende och vinterboende, är exempel på en värdefull, arbetskapande och långsiktigt hållbar infrastruktur-satsning. På så sätt stimuleras utbyggnad av annan service och samverkan med andra verksamheter i Dalarös i övrigt väl bevarade kultur och boendemiljöer runt Tullhuset och Kyrkan inkl Dalarö skans med affärs-, restaurang-, utflykts- och andra verksamheter.

Som ett led i en aktiv satsning på Dalarös hamnar och kulturmiljö kan varmbadhuset återuppbyggas med samma arkitektur som det gamla badhuset. Husets funktioner skulle kunna vara:

Hamn- och gästhamnskontor	Hälsocentrum
Dusch, bastu och vinterbad	Butik

Litteraturförteckning

Dalarö – En promenadguide , 1995 Märten Sterner, ISBN 91-630-3576-6	Dalarö , E. Alfred Jansson 1936 Bonniers (till hugfästade av 300 årsminnet) Röster om en levande skärgård	Kymendö "blomkorg i havets väg" , bygdemuseet Ornö Sockenstuga, 1993
Dalarö- Några anteckningar ur en Södertörnsförsamlings historia . Axel Quist 1030, Alb Bonniers Boktryckeri, Rekolid Förlag 1985; ISBN 970534-4-9	Red Erling Matz (till Edward Sjöbloms 80-årsdag)	Kymendö Strindbergs Hemsö , Karin Lindberg, Britt-Marie Utter Wahlström
Dalarö kring sekelskiftet 1900 Carl-Axel Cedergren. Hanvedens förlag. ISDN 91-87736-22-5.	Andres Franzén Museet , Seth Neuman, 1990	Livet på Utö vid mitten av 1800-talet , Sigurd Petri, Haningebygden nr 26, 1991
Glimtar från Dalarö . Torbjörn Landström m. Fl. Bonniers tidskriftsförlag 1986. ISDN 01-7810-513-7	Boken om Ornö , Ornö Sockenstuga, 1989	Strövtåg i Haninge II , Haningebygden nr 28, 1993
Dalarö Skans – upprustning och förnyelse . Byggnadsstyrelsen 1993	Dalarö Kyrka och samhälle , Sörmländska kyrkor 64, Södermalms museum, 1980	Sällsamheter söder om Stockholm , Christer Topelius
Församlingspresentation , Dalarö Pastorat, 1996.	En Dalaröflickas memoarer , Alice Baeckman, Haningebygden nr 22, 1988	Tullverket 1636 – 1986
	Haninge skärgård – en historik , Peter Bratt och Rolf Källman, Kulturnämnden, Haninge Kommun, 1990	Utö , Harriet Hjort Wetterström
		Dalarö hembygdsförenings hemsida www.dalarohembygd.se

Arbetsgången

Vid ett möte i Tullhuset i november 2013 gav Dalarö Forum, ett då sedan mer än 10 år etablerat medborgarforum, i uppdrag åt föreningen DKFC – Dalarö Kultur & Föreningscentrum www.tullhuset.org, som sedan 2008 fungerar som paraplyorganisation för Dalarös föreningsliv, att starta arbetet med att revidera tidigare Dalarö Vision, som överlämnades till Haninge kommun 2004.

DKFC tillsatte en styrgrupp bestående av Leif Larsson, ordförande Dalarö sportklubb, och Lars-Olof (LO) Landin, ordförande Dalarö Företagarförening. En enkät genomfördes och sammanställdes 2014, i vilken samtliga större föreningar i Stor-Dalarö inkluderande Ornö och Gålö deltog. Även Dalarö skola och Församlingen kontaktades.

I februari 2015 presenterade styrgruppen en första rapport på ett ordförandemöte med samtliga större föreningar representerade. Man beslöt att tre arbetsgrupper skulle arbeta vidare

med följande prioriterade områden; 1) Befolkningsutveckling, boende 2) Kommunikation, infrastruktur och 3) Kultur, skola.

I Dalarö Tidning, som distribuerades till samtliga hushåll i Dalarö Ornö Utö församling, presenterades i juni 2015 en populärversion om hur långt visionsarbetet framskridit. Där bad styrgruppen om synpunkter.

Under 2016 slutfördes arbetet av den utökade styrgruppen bestående av Leif Larsson, LO Landin samt Bo Tyrefors, ordförande Södra skärgårdens intresseförening, och Tiit Vaalundi, ordförande Dalarö Villaägarförening.

Vad händer nu?

Den av styrelsen i DKFC hösten 2016 godkända rapporten publicerades på hemsidan och trycktes i en begränsad upplaga.

Vid ett möte i Dalarö Forum i januari 2017 diskuterades de synpunkter som inkommit efter publicering. Mötet fastslog att detta i första hand är en vision för Dalarö. Kringliggande är som t.ex. Ornö har givetvis egna visioner.

Mötet betonade att visionen nu måste omsättas i specifika handlingsplaner och vikten av att detta arbete görs med ett helhetsperspektiv. Särskild vikt måste också läggas på miljökonsekvensanalys och kontroll, vilket länge har saknats och påtalats i det infrastrukturarbete som skett på Dalarö.

Alla måste inse att samhällsplanering är komplex och att alla mål inte är förenliga. Realismen i översiktsplanens beräkningar om en fördubbling av befolkningen på Dalarö ifrågasattes. Mötet menade också att i det kommande arbetet med nya Dalarö Vision som grund måste de fastboendes krav prioriteras. Befolkningsstrukturen med ett barn- och äldre perspektiv måste ges större plats.

När det gäller sysselsättningen framhöll mötet brist på bostäder i olika prisklasser. Många som arbetar på Dalarö kan inte själva bo här. Vidare måste Kommunen uppmärksammas på brister i infrastruktur och tillgänglighet vad gäller både landsvägs- och sjöförbindelser. Fortfarande återstår mycket att göra av det som i demokratisk ordning beslutades redan i Dalarödialogen 2009, Kommunen måste också övertygas om vikten av att Dalarö får tillräckligt stöd för att hänga med i utvecklingen inom de framtidsnäringar som passar orten – IT, hälsa, utbildning och besöksnäring – utan att avkall görs på det övergripande kravet att tillvarata Dalarös väl bevarade särart.

Mötet i januari 2017 beslöt att godkänna Dalarö Vision i den version som nu föreligger med ovan gjorda förtydligandena. Det fortsatta arbetet publiceras fortlöpande på hemsidan www.tullhuset.org under rubriken ”Våra projekt” med underrubriken ”Dalarö Forum – Dalarö Vision”.

Visionens roll

Vision Dalarö speglar hur boende och nyttjare i Dalarö ser på hur samhället bör utvecklas. Vår önskan är;

• att Vision Dalarö ska utgöra grunden för en aktiv samverkan mellan dalaröborna och kommunen kring Dalarös fortsatta utveckling.

• att föreningen Dalarö Kultur och Föreningscentrum (DKFC) ska uppfattas som en för förenings- och näringslivet samordnande remissinstans för alla kommunala beslut som rör Dalarö.

• att nya Vision Dalarö skall ligga till grund för kommunens samhällsplanering.